

VN/28368/2024

VN/28368/2024-MMM-1

Maa- ja metsätalousministeriölle

Lausuntopyyntö fosforin käytöstä maa- ja puutarhataloudessa sekä viher- ja ympäristörakentamisessa annetun valtioneuvoston asetuksen 13 §:n muuttamisesta.

Fosforiasetus on keskeinen säädös, joka ohjaa lannan käsittelyä ja käyttöä maataloudessa. Sen tavoitteena on mm. vähentää vesistöjen rehevöitymistä sekä edistää kestäväää maataloutta.

Itämeren suojelukomissio (HELCOM) listasi vuonna 1992 Itämeren merkittävimmät kuormituslähteet, niin kutsutut "hot spotit". Kohteita listattiin tuolloin 162, joista 17 liittyi maatalouden kuormitukseen. Kohteiden oli tarkoitus olla puhdistettu vuoteen 2018 mennessä, mutta listalla on yhä 42 kohdetta. Näille hot spot -alueille on ominaista esimerkiksi suuri kotieläintiheys suhteessa peltopinta-alaan. Suomen ainoa jäljellä oleva hot spot on Saaristomeren valuma-alueen maatalouden aiheuttama ravinnekuormitus. Varsinais-Suomi osana Lounais-Suomea on maan johtava elintarviketuotannon alue monilla tuotannon aloilla - esimerkiksi sikojen ja siipikarjan tuotannossa. Saaristomeren valuma-alueen lisäksi merkittävää paikallista fosforikuormitusta syntyy myös muilla alueilla, joilla kotieläintiheys on korkea, mutta lannan levitykseen sopivaa peltopinta-alaa ei ole riittävästi tai joissa lannan varastointi- ja levitysmenetelmät ovat puutteelliset (Salmi 2021).

Lemolan ym. (2023) mukaan kuntatasolla lannan fosforia muodostuu Manner-Suomessa 46 kunnassa enemmän kuin kasvit tarvitsevat. Näiden kuntien yhteenlaskettu ylijäämä on 2,4 miljoonaa kiloa fosforia, mikä vastaa 16 % koko Suomen lantafosforista. Jos fosfori jaettaisiin tasaisesti Suomen koko peltoalalle, lannoitelanta kattaisi 65 % maan fosforilannoitustarpeesta. Tällä hetkellä lantafosforia kuitenkin levitetään vain osalle pelloista, eikä sen käyttö jakaudu tasaisesti. Vaikka fosforiylijäämien siirtämisen tarve alijäämäisille pelloille on tiedostettu jo pitkään, toimivaa järjestelmää tilanteen korjaamiseksi ei ole saatu aikaan. Fosforin kasautuminen ylijäämäalueille ylläpitää pitkäaikaista vesistökuormitusta erityisesti niillä vesialueilla, joiden tila on jo ennestään heikentynyt ravinnekuormituksen vuoksi.

Suomen Vesiensuojelun Keskusliiton näkemyksen mukaan lantaongelma on syntynyt pitkälti poliittisen ja taloudellisen ohjauksen seurauksena. Kotieläintilojen ympäristölupia myönnettäessä olisi jo alun perin tullut huomioida lantaongelman ennaltaehkäisy ja hallinta. Tilannetta on avattu seuraavassa tekstissä (Pasi Salmi, "Karjatalouden ja peltoviljelyn yhteensovittamisessa riittää työtä", Aquarius 2021-2022):

Suomen nautavaltaisimpia alueita ovat Pohjois-Savo, Pohjois-Pohjanmaa ja Etelä-Pohjanmaa, joissa elää 43 % eläimistä ja sijaitsee 37 % nautaeläintiloista. Sika- ja siipikarjatilat ovat sijoittuneet lounaiseen ja läntiseen Suomeen. Sioista 75 % ja sikatiloista 69 % on Varsinais-Suomen, Satakunnan, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa. Eläinmäärältään merkittävimmät kunnat ovat Kiuruvesi ja Kuopio (naudat), Huittinen ja Loimaa (siat), Huittinen ja Seinäjoki (siipikarja).

Lantaa voi syntyä ylimäärin aina kotieläintilamittakaavasta kunta- tai vesistöaluetasolle asti. Lannan ravinteita kertyy eniten läheisille peltolohkoille sellaisilla tiloilla, joilla on suurimmat eläintiheydet ja/tai peltoa vähän ja hajanaisesti eläinsuojien ympärillä, (Salmi ym. 2010). Tilamittakaavan lantaongelmia selittävät myös raakalannan suuret kuljetuskustannukset suhteessa lannan ravinteiden rahalliseen arvoon sekä lannan alhainen jalostusaste.

Kunta- ja vesistöaluetasolla lantaongelman syyt liittyvät kotieläintilojen keskittymiseen. Tiheimmin kotieläimiä on kunnissa, joissa lähellä on lihatalojen tuotantolaitoksia (muun muassa Forssa, Jyväskylä, Kauhajoki, Nurmo, Pietarsaari, Rauma ja Säskylä). Lantaongelman taustalla ovat lihatalojen fuusiot ja elintarviketuotannon keskittyminen suuriin tuotantolaitoksiin. Ongelmia selittävät osaltaan myös eläinsuojien ympäristölupaprosessiin liittyvät puutteet. Luvissa ei huomioida riittävästi vesistö- ja valuma-alueen lantataseita, joissa valuma-alue arvioitaisiin kokonaisuutena. Luvissa käytetään enimmäiseläinmäärää peltoalaa kohti suosituksena, vaikka sen tulisi olla ylin normiraja. Myös elintarviketeollisuuden ympäristölupaprosessissa tulisi arvioida koko eläintuotannon ympäristövaikutuksia. Prosessi olisi saman kaltainen kuin metsäteollisuuden luvissa, jossa arvioidaan laitoksen puunhankinta-alueen vaikutuksia metsien kestävään käyttöön.

Lantaa tuotetaan joissakin kunnissa yli oman kasvinviljelytarpeen. Yhtenä vaihtoehtona on esitetty lannan tilakohtaista prosessointia hyödyntämällä muun muassa separointia, linkousta ja biokaasutusta, jotta lannan levitysalaa voitaisiin kasvattaa. Mitä ravinnepitoisempaa lanta on, sitä kauemmas se voidaan kuljettaa. Alla olevassa luettelossa on esitetty lannan ravinnesältöön nähden arvioita eri lantalajien taloudellisesta maksimikuljetusmatkasta vuoden 2021 mineraalilannoitehinnoilla:

- naudankuivalanta 18 km
- naudankuivalanta 11 km
- siankuivalanta 12 km
- siipikarjankuivalanta >50 km
- separoitu kuivalanta nestemäisine ja kuiva-ainejakeineen 13 km ja 21 km
- separoitu sianliete nestemäisine ja kuiva-ainejakeineen 15 km ja 18 km

Luettelosta on nähtävissä, että lannan separointi ei yksistään riitä ratkaisemaan eräiden kuntien tai vesistöalueiden lantaongelmaa, koska taloudellinen kuljetusmatka ei merkittävästi kasva käsittelemättömään lantaa nähden. Separointi ei toimi yleisratkaisuna vaan vaatii muita toimenpiteitä. Lannan biokaasutus, jossa lannasta tuotetaan energiaa, ravinteita ja orgaanista maanparannusainetta lienee toimivin vaihtoehto lantaongelman ratkaisuun. Lannan käsittelytukea tulisi maksaa vain sellaisille teknologioille, jossa hyödynnetään lannan kaikki jakeet. Tällöin energia- ja orgaanisen aineksen rahallista arvonlisää voisi käyttää kompensationsa lannan kuljetuskustannuksien kattamiseen lantaongelma-kunnista muualle.

Lantaongelman alueellinen ratkaiseminen vaatii eritasoisia toimenpiteitä ja ohjaukeinoja. Alla on luettelo tarvittavista toimenpiteistä:

1. Eläinsuojien ympäristöluvituksessa tulee huomioida alueelliset lantataseet muun muassa vesistöalue- ja kuntatasolla.
2. Liha-alan tuotantolaitosten ympäristöluvissa arvioidaan ympäristövaikutuksia huomioiden mm. teuraseläinten hankinta-alue ja tuotannon vaikutukset ympäristöön.
3. Suositus eläinmäärästä peltoalaa kohti tulee muuttaa normiksi. Ja se vaihtelee vesistön herkkyyden mukaan.
4. Euroopan yhteisen maatalouspolitiikan kansallisessa CAP-ohjelmassa tukia tulee ohjata lannan kestävään käyttöön, kuljetustukeen, lannan käsittelyn investointeihin yksittäisille eläintiloille tai tilojen yhteisiin investointeihin, joissa huomioidaan lannan ravinteet, energia ja orgaaninen aines kokonaistaloudellisesti. Huomiota tulee kiinnittää niihin alueisiin, joissa on lannan ylijäämää.

5. Kotieläintiloille maksettava korkeampi hehtaarituki ja eläintukipalkkiot tulee muuttaa niin, että ne tukevat paremmin kestävästä lannan käytöstä ja että optimaalinen eläinmäärä eläinyksikkönä ei ylitä millään tilalla 1,5 ey/ha.

Suomen Vesiensuojelun Keskusliitto katsoo, että fosforiasetuksen tavoitteena on ollut osaltaan ratkaista lannan epätasaisen muodostumisen ja levityksen ongelmia, jotta vesistöjen ekologinen tila saataisiin parannettua Vesipuidedirektiivin edellyttämään hyvään tilaan vuoteen 2027 mennessä.

Fosforiasetuksen lantapoikkeuksen siirtymäsäädöksen (13 §) perustelumuiustiossa todetaan, että karjanlantapoikkeuksen jatkaminen kahdella vuodella (17.1.2025 - 31.12.2026) vaikuttaisi niiden peltojen fosforilannoitukseen, joilla lannan käyttöä tulisi poikkeuksen päättymisen jälkeen vähentää. Poikkeuksen jatkaminen sallii **kasvien tarvetta suuremman** fosforilannoitusmäärän, mikä hidastaa maan fosforipitoisuuden alenemista viljavuusluokissa 4 ja 5 (tyytyttävä ja hyvä). Liiton näkemyksen mukaan fosforilannoituksen tulisi kuitenkin vastata kasvien todellista tarvetta, eikä kasvien tarpeen ylittävälle fosforilannoitukselle ole perusteita.

Liitto pitää hyvänä, että lantapoikkeusta ei voi käyttää viljavuusluokissa 6 ja 7 (korkea ja erittäin korkea), eikä poikkeuksen jatkaminen siten lisää vesistöjen kuormitusriskiä korkeimmissa viljavuusluokissa.

Muistiossa perusteluna kahden vuoden siirtymäajalle esitetään, että se antaisi tarvittavaa aikaa joko etsiä mahdollista uutta lannanlevitysalaa tai kehittää lannan jatkojalostusta ja kuljetettavuutta koko Suomessa.

Liitto pitää epätodennäköisenä, että merkittävien kotieläintilakeskittymien alueilla löydettäisiin uutta lannanlevitykseen sopivaa peltoalaa. Lietelannan korkean vesipitoisuuden vuoksi sen kuljettaminen pitkiä matkoja ei ole taloudellisesti kannattavaa (Salmi 2021). Sen sijaan, että lantapoikkeusta jatkettaisiin, valtion tulisi merkittävästi lisätä rahoitusta lannan jatkojalostuksen kehittämiseen mm. kaikkia eläintiloja velvoittava lantapörssijärjestelmä. Lisäksi alueilla, joilla kotieläintilakeskittymät ja lannan levityksen ongelmat ovat jo nyt merkittäviä, ei tulisi myöntää uusia lupia eläinmäärän kasvattamiselle ilman konkreettisia ratkaisuja säädösten mukaisen lannan käytön toteuttamiseksi.

Liitto näkee, että lantapoikkeuksen ei tulisi olla koko maata koskeva, ja sen käyttöön tulee olla selkeät ja perustavanlaatuiset syyt. Vesienhoidon ns. poikkeuksissa hyväksyttäviä syitä voivat olla luonnolliset syyt (esim. luonnosta johtuvat olosuhteet), tekniset syyt (esim. riittävän teknologian puute) tai taloudelliset syyt. Lantapoikkeuksen jatkamisen ainoa perustavanlaatuinen syy on taloudellinen, koska nykyinen talousjärjestelmä on synnyttänyt tilanteen, jossa kohtuuttomia kustannuksia ei voida vierittää yksin tuottajien maksettavaksi.

Keskeiset huomiot:

Kiertotalous: Lannan hyödyntäminen biokaasun tuotannossa ja lannoitteena tukee kiertotaloutta ja vähentää riippuvuutta synteettisistä lannoitteista. Tämä edistää maatalouden kestävyttä ja vähentää kasvihuonekaasupäästöjä. Kiertotalous huomioiden lannan keskitetty käsittely, laajempi käyttö sekä lannan jatkojalostus olisi kannatettava kehityssuunta, johon tulisi kohdentaa kannustimia. Mikäli lantapoikkeuksen voimassaoloa jatketaan, yrityksillä ei ole edellytyksiä kehittää toimintaansa kiertotalouden edellyttämällä tavalla.

Taloudelliset vaikutukset: On tärkeää huomioida fosforiasetuksen lantapoikkeuksen voimaantumisen vaikutukset viljelijöiden talouteen. Tukitoimet ja neuvonta ovat tarpeen, jotta viljelijät voivat sopeutua uusiin vaatimuksiin ilman kohtuuttomia kustannuksia.

Vesiensuojelulliset vaikutukset:

Hot spot -alueiden, kuten Saaristomeren, vesistöjen fosforikuormituksen taustalla olevat syyt on minimoitava. Fosforilannoituksen tulee vastata kasvien todellista tarvetta, eikä fosforiylijäämien kerryttäminen voi jatkua. Ei ole taloudellisesti järkevää, että valtio tukee Saaristomeri-ohjelmaa miljoonilla euroilla vuodessa, jos samalla fosforikuormituksen perimmäisiin syihin ei puututa. Lantapoikkeuksen käyttö kohdentuu käytännössä vesiensuojelun riskialueille, mikä alentaa merkittävästi fosforiasetuksen vaikuttavuutta. Varsinais-Suomi osana Lounais-Suomea on maan johtava elintarviketuotannon alue sikojen ja siipikarjan tuotannossa, jonka vesiensuojelua Saaristomerellä asetuksen fosforin käytöstä maa- ja puutarhataloudessa sekä viher- ja ympäristörakentamisessa annetun valtioneuvoston asetuksen 13 §:n muuttamisella ei edistetä.

Johtopäätökset:

Fosforiasetus on tärkeä askel kohti kestävämpää maataloutta ja ympäristönsuojelua. Sen onnistunut toimeenpano edellyttää tasapainoa ympäristönsuojelun ja maatalouden taloudellisten realiteettien välillä. Yhteistyö viljelijöiden, tutkijoiden ja viranomaisten välillä on ratkaisevan tärkeää asetuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Suomen Vesiensuojelun Keskusliitto ei näe perusteita lausunnolla olevan asetuksen 13 §:n muuttamisesta esitetyssä muodossa. Lantapoikkeuksen jatkaminen on ongelmien siirtämistä. Ongelman siirtämisen sijaan tulisi määrätietoisesti tehostaa lannan hyödyntämistä sekä energian että viljelyn tuotantopanoksena. Lantapoikkeus voi olla vain määräaikainen ja lainsäädäntöön on lisättävä selkeät keinot sekä tavoitteet, joilla poikkeamasta päästään kokonaan eroon. Maa- ja metsätalousministeriön tulisi huolehtia siitä, että lannan käsittelyn ja hyödyntämisen kehittämiseen osoitetaan riittävät resurssit. Tämä edistäisi myös Suomen huoltovarmuutta, kun lantaa voitaisiin hyödyntää paremmin ja riippuvuus keinolannoitteista vähenisi.

Lähteet:

Lemola, R., Uusitalo, R., Luostarinen, S., Tampio, E., Laakso, J., Lehtonen, E., Skyttä, A. ja Turtola, E. 2023. Fosforin kierrätyksen tarve ja potentiaali kasvintuotannossa: Synteesiraportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 10/2023. 55 s.

Salmi, P. 2021. Karjatalouden ja peltoviljelyn yhteensovittamisessa riittää työtä. Suomen Vesiensuojelun Keskusliiton tiedotuslehti Aquarius 2021-2022. s. 5-7.

Salmi, P. ym. 2010. Karjanlannan typpi- ja fosforimäärät sekä niiden jakautuminen Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa. TEHO-hankeen julkaisuja 4/2010.

Helsingissä 28.11.2024

Hannu Moilanen

Toiminnanjohtaja, HTM, p. 0403101255

Lisätietoja

Paula Luodeslampi

Pasi Salmi

Vesistöasiantuntija, MML, p. 044 767 1393

Vesistöasiantuntija, viljelijä, p. 040 1618830